

Oğuz Kağan Destanı Üzerine Bazı Yeni Okuma ve Yorumlama Önerileri¹

Einige neue Lesungen und Interpretationsvorschläge zur Legende von Oghuz Kaghan

Osman Fikri Sertkaya

Çeviren

Melike Üzüm

Orijinal Künye

Sertkaya, Osman Fikri (1993). Einige neue Lesungen und Interpretationsvorschläge zur Legende von Oghuz Kaghan. *Altorientalische Forschungen*, 20/2: 360-368.

Dr., Humboldt Misafir Öğretim Üyesi

Johannes Gutenberg Üniversitesi Türkoloji Bölümü, Mainz / Almanya
Başkent Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara / Türkiye

e-posta melikeuzum@gmail.com

orcid 0000-0002-2338-8066

Atıf

Citation

Sertkaya, Osman Fikri (2021). Oğuz Kağan Destanı Üzerine Bazı Yeni Okuma ve Yorumlama Önerileri (Çev. Melike Üzüm). *Dil Araştırmaları*, 29: 223-231

Başvuru

Submitted
13.07.2021

Revizyon

Revised
26.07.2021

Kabul

Accepted
19.09.2021

Çevrimiçi Yayın

Published Online
30.11.2021

Öz

Bu yazı, Osman Fikri Sertkaya'nın 1993'te yayınlanan "Einige neue Lesungen und Interpretationsvorschläge zur Legende von Oghuz Kaghan" başlıklı makalesinin çevirisidir. Makalede Sertkaya, Oğuz Kağan Destanı'nın Türkçe Uygur harfli tek yazması üzerine yapılan çalışmaları değerlendirir, yeni okuma ve yorumlama önerileri sunar. İnceleme bölümünde ilk olarak birinci dizide, beşinci ve 44. satırda altıncı pozisyonda yer alan kelimeye düzeltme önerisi sunarak transliterasyonunu 'NKQW', çeviri yazısını *angku* olarak verir. Daha sonra anlamını değerlendirerek Türkçede çok yaygın kullanılan *yangku* > *yankı* "yankı" kelimesiyle ilişkisini açıklar. Eksik yazım sorunlarıyla ilgili, metnin 7. dizesini değerlendiren Sertkaya, bu dizinin farklı okunuşlarını vererek 'WDNDWM transliterasyonunu ve *öt(ün)ndüm* çeviri yazısını tasarladığını belirtir. Ayrıca makalede hala okunuşu ve anlamı belirsiz kelimelerin bulunduğu dikkat çeker.

Anahtar Kelimeler: çeviri yazı, Oğuz Kağan Destanı, fonetik, anlambilim

ABSTRACT

This article is a translation of Osman Fikri Sertkaya's article titled "Einige neue Lesungen und Interpretationsvorschläge zur Legende von Oghuz Kaghan" published in 1993. In the article, Sertkaya evaluates the studies on the Oghuz Kagan Epic's single Turkish Uygur script, and shares new reading and interpretation suggestions.

¹ Haziran 1988'de Weimar'da DAMAK = Devamlı Milletlerarası Altayistik Konferansı (31. Permanent International Altaistic Conference)'nda sunulan bildirinin genişletilmiş şeklidir.

In the analysis, he first proposes a correction to the word in the first line, fifth and sixth position in the 44th line, giving its transliteration as 'NKQW' and the transcription as *anġku*. He then evaluates its meaning and explains its relationship with the very common Turkish word *yangku* > *yankı* "echo". Evaluating the 7th verse of the text regarding the missing spelling problems, Sertkaya states that he provided the 'WDNDWM transliteration and the *öt(ün)ndüm* transcription by giving different readings of this line. He also points out that there are still ambiguous words in the article.

Keywords: transcription, Oguz Kagan Epic, phonology, semantics

0. Oğuz Kağan Destanı

Oğuz Kağan Destanı'nın Türkçe Uygur harfli tek yazması Paris'te, Fransa Milli Kütüphanesi'nde (Bibliothèque nationale de France) *Supplément Turc* etiketiyle 1001 numarada yer almaktadır.²

Yazmanın her sayfasında italik Uygur harfleriyle yazılmış 9 satır bulunmaktadır. Toplam 42 sayfadan oluşan bu nüshada metnin başında, ortasında ve sonunda boşluklar görülür. Son sayfada iki satır boş bırakılmıştır. Ayrıca 376 satırlık metinde manzum metinler de vardır.

1. Oğuz Kağan Destanı Üzerine Araştırmalar

1.1. Metnin Yayınları

Oğuz Kağan Destanı hakkında bugüne kadar altı ayrı yayın yapılmıştır. İlk olarak Wilhelm Radloff'un hazırladığı metin 1891'de St. Petersburg'da yayınlanmıştır.³ Bu çalışmanın ardından 1928'de Rıza Nour'un İskenderiye'deki⁴, 1932'de Willi Bang ve G. R. Rachmati'nin Berlin'deki⁵, 1959'da A. M. Ščerbak'ın Moskova'daki⁶, 1986'da E. Derbiselin ile M. Čarmuhammedov ve O. Kumisbaev'in Alma-Ata'daki⁷ ve son olarak 1986'da Geng Shimin'in Maken Dilekenov ile Pekin'deki⁸ yayınları gelir.

Yukarıda verilen bu altı yayın ortak olarak çeviri yazı, çeviri, açıklama ve dizin içerir.

² E. Blochet, *Catalogue de la collection de manuscrits orientaux arabes, persans et turcs*. Paris 1900, 151.

³ W. Radloff, *Das Kudatku Bilik des Jusuf Chass-Hadschib aus Bälasagun*, I, St. Petersburg 1891, 232-244.

⁴ Rıza Nour, *Oughouz-Name, epepee turque, [Oguz-Name, Türk Destanı], Transcription en lettres phonétiques notes, Traduction Française, Texte en Türk de Turquie, Fac-Simile*, Alexandrie 1928.

⁵ W. Bang - G. R. Rachmati, "Die Legende von Oghuz Qaghan", *Sitzungsberichte der Preußischen Akademie der Wissenschaften, Phil.-Hist. Klasse, XXV*, Berlin 1932, 683-724.

⁶ A. M. Ščerbak, *Oguz-näme - Mukhabbat-näme, Pamjatniki drevneujgurskoj i starouzbekskoj pis'mennosti*, Moskva 1959, 1-110.

⁷ E. Derbiselin- M. Čarmuhammedov- O. Kumisbaev, *Oguz-Name, Muhabbat-Name*, Kazak SSR Gılım Akademiyası, Almatı 1986, 1-59.

⁸ Geng Shimin- Maken Dilekenov, *Türk uluttarının tarihi dastanı Oguz Name*, Beijing 1986, 83.

Oğuz Kağan Destanı üzerine yapılan ikinci bir yayın türü ise, bu altı yayın temelinde hazırlanan sadece metin ve çevirilerinden oluşan antoloji ve edebiyat tarihine katkı sağlayan çalışmalardır.

Bu tür yayınların temsilcileri olarak şu çalışmalar verilebilir: Hüseyin Nihal Atsız'ın 1940 ve 1943'te,⁹ Nihat Sami Banarlı'nın 1947 ve 1971'de,¹⁰ Ahmet Bican Ercilasun'un 1985'te İstanbul'daki yayınları¹¹ ve Abdukayyum Hoca'nın 1986'da Tursun Eyüp ve Israpil Yusup ile Urumçi'deki yayınları¹².

Manzum bölümlerin modern tercümeleleri, Oğuz Kağan Destanı üzerine yapılan yayınların üçüncü grubunu oluşturmaktadır. Bu çalışmalar, tercümeden ziyade yorumlama olarak değerlendirilmelidir. Bunlar, 1971'de Bahaeddin Ögel tarafından Ankara'da¹³, 1977'de Gavsettin Koçak tarafından İstanbul'da¹⁴ ve 1980'de Ali Öztürk tarafından Erzurum'da¹⁵ hazırlanmıştır.

1.2. Oğuz Kağan Destanı'nın Metni Üzerine Araştırmalar

W. Radloff ve Rıza Nour'un Oğuz Kağan Destanı'na ilişkin yayınlarının en eski ve ayrıntılı incelemesi “Sur la legende d'Uguz-Khan en écriture ouigoure” başlıklı makaleyle Paul Pelliot tarafından yapılmıştır.¹⁶ Bu çalışmada Pelliot, özellikle Rıza Nour'un 1928'deki yayınına eleştirel bir incelemeyle ele almıştır. Rıza Nour ise Pelliot'un bugün de önemini koruyan katkısına “Reponse a un article de M. Paul Pelliot sur l'Oughouz-Name” başlıklı makalesiyle yanıt vermiştir.¹⁷

Rıza Nour'un “Oughouz-Name” adlı yayını Türkiye'de Fuad Raif Bey tarafından “Oğuz-name” başlığı altında değerlendirilmiştir.¹⁸

W. Bang ve G. R. Rachmati'nin yayımından sonra, Finli bilim adamı Armas Salonen, Oğuz Kağan Destanı'na dayanan “(Oğuz Kağan dahil) “Uygurca İsim Çekimlerinin Sözdizimsel Kullanımı Hakkında” başlıklı bir tez yayınlamıştır.¹⁹

1948'de gerçekleştirilen XXI. Şarkiyatçılar Kongresi'nde, Denis Sinor'un “Sur la légende de l'Oguz-Kaghan” başlıklı bildirisi Ahmet Ateş tarafından Türkçeye

⁹ Hüseyin Nihal Atsız, *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1940, 11-14; *Türk Edebiyatı Tarihi, En Eski Çağlardan Başlayarak Büyük Selçüklülerin Sonuna Kadar*, İkinci Basım, İstanbul 1943, 17-21.

¹⁰ Nihat Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Destanlar Devrinden Zamanımıza Kadar*, Tarihsiz, 13-16; İkinci Baskı, İstanbul 1971, 17-22.

¹¹ Ahmet Bican Ercilasun, “Başlangıcından XIII. yüzyıla kadar Türk nazmı ve nesri”, *Başlangıcından Günümüze Kadar Büyük Türk Klasikleri, Tarih. Antoloji. Ansiklopedi*, Birinci Cilt, İstanbul 1985, 47-49 (metin), 49-52 (tercüme).

¹² Abdukayyum Hoca-Tursun Eyüp-Israpil Yusup, *Kadimki Uygur Yazma Yadigarlıklarının Tallanma*, Şincan Halk Neşriyatı, Urumçi 1984, 126-151.

¹³ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, Cilt I, Ankara 1971, 115-127.

¹⁴ Gavsettin Koçak, *Türk Destanı*, Milli Hareket (Doğuş), İstanbul 1977, 8-32.

¹⁵ Ali Öztürk, *Çağları İçinde Türk Destanları*, Mart 1980, 144-153.

¹⁶ P. Pelliot, “Sur la legende d'Uguz-khan en ecriture ouigoure”, *T'oung Pao* XXVII [1930], 247-358.

¹⁷ Rıza Nour, *Reponse a un article de M. Paul Pelliot sur l'Oughouz-Name*, Alexandrie 1931, 40.

¹⁸ Fuat Raif, “Oguzname”, *Öz Dilimize Doğru*, Sayı 1, 15 Mayıs 1932, 5-8.

¹⁹ A. Salonen, “Über den syntaktischen Gebrauch der Flexionsendungen der Nomina im Uigurischen (einschließlich des Oguz Qagan)” *Journal de la Société Finno-Ougrienne*, X L IX [1937-1938], 44.

çevrilmiş ve “Oğuz Kağan Destanı üzerinde bazı mülâhazalar” başlığı ile yayınlanmıştır.²⁰

I. V. Stebleva, 1972 yılında Moskova’da yayınlanan “Poetičeskaja struktura Oghuz-Name”²¹ adlı çalışmasında, 83 mısra bulunduğunu belirterek Oğuz Kağan Destanı’nın manzum yapısını ele almıştır. Bizim bulgularımıza göre mısra sayısı daha fazladır.

Kapsamlı başka bir inceleme ise rahmetli hocam Mehmet Kaplan’a aittir. Bu çalışma, 1979 yılında *Oğuz Kağan Destanı* adıyla İstanbul’da yayınlanmıştır.²²

Daha önceki çalışmalarda yapılan bazı okuma ve çeviri hatalarının sonraki çalışmalarda kısmen düzeltildiği ya da geliştirildiği görülürken, diğer yandan önceki çalışmalardaki doğru okuma ya da çevirilerin yeni yazarlar tarafından kötüleştirildiği de dikkat çeker.

Türk Dil Kurumu tarafından Oğuz Kağan Destanı’nın yeni bir yayınının yapılması planlanmış ve bu amacı gerçekleştirmek için öncelikle Fransa Milli Kütüphanesi’nden metnin renkli fotoğrafları temin edilmiştir.

Bu metin külliyatıyla, özellikle de sözü edilen renkli fotoğrafları temel alan metin çevirisi ve transkripsiyonuyla uğraşmam, metnin önceki araştırmacılar tarafından yapılan okuma ve çevirilerine yönelik bazı yeni açıklamalar yapmam için imkân sağlamıştır.

Tespit ettiğim bulgulara dayanarak sadece iki konuyu, kelimelerin transkripsiyonuyla bağlantılı olarak eksik ünlüleri ve sözbaşı Y-’nin bulunmadığı kelimeleri ele almak istiyorum.

2. Birinci dizede beşinci ve 44. satırda altıncı pozisyonda yer alan bir kelime ’NKQW olarak verilmiştir. Buna karşılık, 48. satırda dördüncü pozisyondaki kelime ’NKWQW yazılmıştır.

48. satırda W olarak okunan karakterin, yazan kişi tarafından yapılan bir yazım hatası olduğuna inanıyorum. Bu durumda, her üç durumda da yalnızca ’NKQW okuma seçeneği kalır.

Wilhelm Radloff bu kelimeyi Uygurca baskı harfleriyle yazıya dökmüş ve “resim, imge” (Alm. Bild) olarak çevirmiştir.²³ Radloff daha sonra Oğuz Kağan’daki bu kelimeye sözlüğünün ilk baskısında *angu* şeklinde, “imge, resim, tasvir” (Alm. Bild, Bildnis) anlamlarıyla yer vermiştir.²⁴

²⁰ D. Sinor, “Sur la legende de l’Oghuz-kaghan”. *Actes du XXIIe Congres International des Orientalistes*, 1948, 175-176; “Oğuz kagan destanı üzerinde bazı mülâhazalar”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* IV, 1-2, 1950, 1-13.

²¹ I. V. Stebleva, “Poetičeskaja structura Oghuz-name”, *Pis’mennie Pamjatniki Vostoka. Istorikofilologičeskie issledovanija* 1969, Moskova 1972, 289-309.

²² Mehmet Kaplan, *Oğuz Kağan Destanı*, Dergah Yayınları Eğitim Dizisi İstanbul 1979, 62.

²³ Radloff (bk. dipnotu 2), X.

²⁴ W. Radloff, *Versuch eines Wörterbuches der Türk-Dialecte*, St. Petersburg 1888, s. 186 b.

Pelliot bu kelimeyi *anġagu* (1), *anġgu* (44) ve *anġugu* (48) olarak okur. Bunu *ang-* “hatırla-” (Fr. *se rappeler*) fiilinden *-gu* eki ile türetilen bir isim olarak açıklar.²⁵

Bang ve Rachmati, Oğuz Kağan Destanı’ndaki bu kelimeyi *anġagu* (1 ve 44) ve *anġugu* (48) olarak okurlar ve kökeni hakkında kelimenin başka hiçbir yerde görülmediğini ve bu nedenle bilinmediğini belirtirler. Kelimeye “resim” (Alm. *das Bild*) anlam karşılığını verirler.²⁶

A. M. Ščerbak kelimeyi *anġagu* (1), *anġ(a)gu* (44) ve *anġugu* (48) olarak teşhis etmekte ve *Divanü lügati’t- Türk I*’de *anġ* “yanak” (Alm. *Wange*), Kutadgu Bilig’de *enġ* “yüz” (Alm. *Gesicht*) şeklinde görülen bu kelimelerden yararlanarak isim kökünden türemiş olduğunu belirtmektedir. Ščerbak ise *anġ* kelimesini “yüz” olarak yorumlamaktadır. Bu isim kökünden *anġ+ a-* “kendini tanıtmak” (Alm. *sich vorstellen*) fiili, *+a-* fiil yapma ekiyle oluşturulmuştur. Bu fiilden de *-gu* isim yapma ekiyle *anġagu* şeklinde substantif yapı türetilmiştir.²⁷

Ben ise ’NĶŴ olarak transliterasyonunu yaptığım bu kelimenin çeviri yazısını (transkripsiyon) *anġku* şeklinde gösterdim ve Türkçede çok yaygın kullanılan *yangku* > *yankı* “yankı” kelimesi ile aynileştirdim. Benzer örnek olarak da Türkçede nadir olmayan başlangıç çift seslerinden (Anlautsdubletten) birkaç örnek verdim: *az-/yaz-* “günah işlemek”, *ıldız/yıldız* < *yultuz, ıldırım/yıldırım* vb.

Oğuz Kağan Destanı’nda (OKD) kökeninde sözbaşı *Y-* sesi bulunan aşağıdaki iki kelimedede bu ses yoktur:

ET. y-	TT. y-	OKD Ø-
<i>yigit</i> (EDPT 911 b)	<i>yigit</i>	<i>igit</i> (2) 18,197
ET. y-	TT. Ø-	OKD Ø-
<i>yinçü</i> (EDPT 944 a-b)	<i>inci</i>	<i>ünçü</i> (1) 97

Diğer yandan OKD’de ise, Eski Türkçe ve Türkiye Türkçesinde olduğu gibi normalde ünlü ile başlayan nadiren de *Y-* öntüremesi görülen üç kelime görülür:

ET. ı-	TT. a-	OKD ı-	OKD yi-
<i>ıgaç</i> (EDPT 79 b-80 a)	<i>agaç</i>	<i>ıgaç</i> (9) 30; 37; 71; 72; 192; 210; 211; 361 ve 364.	<i>yıgaç</i> (1) 34
ET. é-	TT. e-	OKD i-	OKD yi-
<i>él kün</i> (EDPT 121 b)	<i>el gün</i>	<i>il kün</i> (13) 25; 90; 95; 163; 169; 220; 262; 265; 269; 271.	<i>yil kün</i> (2) 23; 78
ET. e-	TT. e-	OKD i-	OKD yi-
<i>er</i> (EDPT 121 b)	<i>er</i>	<i>ir</i> (4) 208; 236; 239; 252.	<i>yir</i> (1) 314

Yukarıdaki örneklerde verilen kökeninde *Y-* bulunmayan biçimler *il kün* 13 kez, *ıgaç* 9 kez ve *ir* 4 kez kullanılmıştır, *Y-* ile kullanımları ise iki kez (*yil kün*) ve birer kez (*yıgaç* ve *yir*) görülür.

²⁵ Pelliot (bk. dipnotu 15), 249.

²⁶ Bang- Rachmati (bk. dipnotu 4), 686-687.

²⁷ Ščerbak (bk. dipnotu 5), 64.

Diğer tarafta ise OKD’de *anġku* < *yanġku*, *iġit* < *yigit* ve *inçü* < *yinçü* kökeninde Y-ile başlayan ancak bu ilk ünsüzünü kaybetmiş üç kelitemiz vardır. Bu türden örneklerden bahsedeceğiz.

OKD’de *anġku*’nun fonetik yönünü açıklığa kavuşturduktan sonra, tekrar anlamsal yönüne dönmemiz gerekmektedir. ET. *yanġku* için Clauson (EDPT 949 a-b) sadece “yankı” (İng. echo) anlamını verir. Ancak OKD’nin üç yerinde *anġku* için “resim, imge” anlamı kesindir. Osmanlı ve Türkiye Türkçesinden hareketle anlam bağlamını açıklamaya çalışmak istiyorum. Türkiye Türkçesinde “echo” anlamında eskicil *yankı* kelimesi ve Arapça kökenli *akis*, *aks-i seda* kopyalama kelimeleri vardır; “resim, imge” (Alm. Bild) için ise Arapça “resim” ve “sûret” kelimelerini kullanıyoruz. Şimdi, yazı dilinde *resim çektirmek* veya *resmini çektirmek* kullanımlarını, halk dilinde ise aynı anlamda *akis çektirmek*, *aksini çektirmek* ya da *sûret aldirmek* kullanımlarını buluyoruz. Bu durum, “resim, imge” ve “yankı” sözcüklerinin bir şeyin yansıtıldığı, geri çevrildiği ortak kavram alanından hareketle birbiriyle anlam olarak yakından ilişkili olduğunu gösterir. OKD *anġku* ve ET *yanġku* arasında varsayılan bu bağlantı doğru ise, OKD nedeniyle ortak ön biçim (Alm. Vorform) için ikinci anlam olarak “resim, imge” de kabul edilmelidir. Oğuz Kağan Destanı’nın sonundaki mısralarda *iġit*, *ünçü* ve *anġku* sözcükleri gibi y- > Ø- aşamasının görüldüğü başka örnekler de bulunur.

<i>(ey og)ul-lar</i>	<i>köp m(e)n asdum</i>	4 + 4 = 8
<i>uruşgu-lar</i>	<i>köp men kördüm</i>	4 + 4 = 8
<i>cıda bile</i>	<i>köp ok atdum</i>	4 + 4 = 8
<i>aygır b(i)rle</i>	<i>köp yürüdüm</i>	4 + 4 = 8
<i>düşman-lar-nı</i>	<i>iġla-gur-dum</i>	4 + 4 = 8
<i>dost-larum-nı</i>	<i>men külgürdüm</i>	4 + 4 = 8
<i>kök tengri-ge</i>	<i>men ödedim</i>	4 + 4 = 8
<i>sen-ler-ge bi</i>	<i>re men yurtum</i>	4 + 4 = 8

(Oğuz Kağan Destanı, 372-376)

Bu kıtaların sekiz heceli olarak yazılan ilk mısraları W. Radloff tarafından şöyle çevrilmiştir: “Ey oğullar, ben uzun yaşadım.”²⁸ Radloff metni sadece Uygur alfabesiyle verdiği için dizeleri tam olarak nasıl okuduğunu bilmiyoruz.

Rıza Nour ilk dizeyi şu şekilde okumuştur: *ey ogullar / küb men aşadum*. Yani o dokuz heceli olarak hesaplıyor. Fransızcaya “O mes fils! Moi, j’ai beaucoup vecu”²⁹, Türkçeye “Ey oğullar ben çok yaşadım”³⁰ olarak çevirmiştir.

Paul Pelliot aynı dizeyi şu şekilde okur: *ogullar köp / men aşadum* ve bunu “Mes fils, j’ai beaucoup vecu”³¹ olarak çevirir. Pelliot, sekiz heceli olduğunu doğru bir şekilde tespit eder ve *köpten* sonra orta duraklamayı düzenler. Satırın başındaki *ey*

²⁸ Radloff (bk. dipnotu 2) XIII.

²⁹ Nour (bk. dipnotu 3) 56.

³⁰ Nour (bk. dipnotu 3) 64.

³¹ Pelliot (bk. dipnotu 15) 348-349.

kelimesini³² kabul edilemez bir şekilde görmezden gelir. Ayrıca geri kalan dizelerin ikinci yarısının hep *köp* ile başladığı açıkça görülür.

İlk satırdaki fiil diğer Rıza Nour ve P. Pelliot'un yorumlamasıyla aynı şekilde Wilhelm Radloff tarafından "yaşamak" (Alm. leben) olarak çevrilmiş, *aş(a)* - (< *aş(a)dum*) çeviri yazısıyla verilmiştir. Bang ve Rachmati dizeyi şöyle okur: *ey ogullar / köp men aşdum*. Almanca çevirileri "O Söhne ich habe viele übertroffen"³³ ve Türkçe çevirileri "*Ey ogullarım ben çok aşım*"³⁴ şeklindedir.

Bang ve Rachmati'nin "aşmak (*aşmak*)" (Alm. übertreffen) çevirisi benim görüşüme göre Radloff, Nour ve Pelliot'a kıyasla bir geri adımdır. Ancak daha sonra birçok kişi tarafından kabul görmüştür.

Her durumda, OKD'de iki farklı *aş(+ a)*- fiili vardır.

Biri *aş* "yiyecek" isminden türetilen fiil, örneğin *aşadular içtiler* (satır 94; 369) kavşağında (Alm. die Junktur) "yiyip içtiler".

İkinci *aş(+a)*-, bizce *igüt*, *ünçü*, *anğku* gibi sözbaşı *Y*- sesinin düşmesiyle *yaş* "yıl" isminden türeyen (*y*)*aş(a)*- > *aş(a)*- fiilidir.

Bu ikinci fiil, ET. *yaşa-* fiilinin tipik bir OKD varyantıdır (EDPT 976 b-977 a)³⁵. Söz konusu mısra şu şekilde anlaşılmalıdır: *ey ogullar / köp men yaşadum*. Vezinden dolayı (*y*)*aşdum* biçimindeki iki ünsüz arasına vurgusuz bir ünlü yerleştirilmesi gerekmiştir. Radloff ve onun ardılları olarak çevirisi de şu şekilde olmalıdır: "Ey oğullar! ben uzun zaman yaşadım."

3. Şimdi makalenin son kısmına, yani eksik yazım sorununa dönüyoruz. Öncelikle şimdiye kadar tespit edilen eksik yazımların sistematik bir değerlendirmesini yapacağım.

	İlk Hecede	İkinci Hecede
	Düz Ünlüler: a, e, ı, i	
(a)	<i>b(a)ghıg</i> 189 <i>d(a)kı</i> 96, 279 <i>y(a)kşı</i> 176	<i>aş(a)</i> - 94, 369 <i>aş(a)</i> - 372 < (<i>y</i>) <i>aş(a)</i> -
(e)	<i>k(e)ne</i> 40, 49, 102, 115, 248, 257, 310, 347, 355 <i>m(e)ngle</i> - 246 <i>s(e)v</i> - 63, 82 <i>y(e)z</i> 47	<i>yib(e)r</i> - 18
(ı)	-	<i>kut(ı)bız</i> 190 <i>urug(ı)bız</i> 191-192
(i)	<i>y(i)</i> - 45 <i>y(i)mek-ke</i> 42	<i>düb(i)nde</i> 37 <i>siv(i)nç</i> 244

³² Nour (bk. dipnotu 3) Tafel IV.

³³ Bang - Rachmati (bk. dipnotu 4) 705.

³⁴ Bang - Rachmati (bk. dipnotu 4) 33.

³⁵ G. Clauson, *An Etymological Dictionary of the Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford 1972, 976 b - 977 a.

Yuvarlak Ünlüler: o, ö, u, ü

(o)	<i>s(o)yrka-</i> 121	-
(ö)	-	-
(u)	-	<i>ıgaç(u)ng</i> 192
(ü)	-	-

Bunlara ikinci hecedeki eksik *ü* örneği vb. başka örnekler de eklenebilir diye düşünüyorum.

Sözü edilen metnin 7. dizesi W. Radloff tarafından şöyle çevrilmiştir: “dem blauen Himmel habe ich Alles vorgestellt.”³⁶ (Her şeyi mavi gökyüzüne sundum.)

Rıza Nour dizenin çeviri yazısını şu şekilde verir: *gök tanrıge men ödedim*³⁷. Fransızca ve Türkçeye çevirisi ise şöyledir: “J’ai payé au Ciel Bleu (j’ai remli mes devoirs envers Dieu)”³⁸ ve “Ben (borcumu) gök tanrıya ödedim.”³⁹

Paul Pelliot’un çeviri yazısı şu şekildedir: *kök tängri-ge män ötädüm*. Çevirisi: “J’ai fait mon dû envers le Ciel Bleu.”⁴⁰

Bang ve Rachmati bu dizeyi *køk dängri-kä män ödädüm* şeklinde okur.⁴¹ Almanca tercümesi ise şöyledir: “Ich habe dem blauen Himmel gegenüber meine Pflichten erfüllt.”⁴² Türkçe çeviri yazısı *køk dängri-ge men ödeditim*⁴³ ve tercümesi “Ben Gök Tanrıya borcumu ödedim.”⁴⁴ olarak verilir.

Bu mısranın Şçerbak,⁴⁵ Stebleva⁴⁶, Çarmuhamedov⁴⁷ ve Geng Shimin⁴⁸ tarafından okunuşu ve çevirisi yeni bulgular sunmaz, hepsi Bang ve Rachmati’nin görüşlerine bağlı kalmışlardır.

Ben de yeni baskı için fiil biçiminin transliterasyonunu ’WDNDWM olarak verdim ve çeviri yazısını *öt(ü)ndüm* şeklinde tasarladım.

Eski Türkçede “söylemek, arz etmek, rica etmek” anlamıyla sıkça kullanılan *ötün*-fiili her zaman üst mevkideki bir kişiye saygı göstererek hitap etmek için kullanılır. Bu sözcük, “buyurmak, yanıt vermek, öğüt vermek” anlamlarını taşıyan *yarlıka*-sözcüğünün karşıt anlamlısıdır. Borç ödemek ile de bir ilgisi yoktur. Son iki dize için okuma önerim şöyledir:

Kök Tengrige men öt(ü)ndüm / Senlerge bire men yurtum.

³⁶ Radloff (bk. dipnotu 2) XIII.

³⁷ Nour (bk. dipnotu 3) 29.

³⁸ Nour (bk. dipnotu 3) 56.

³⁹ Nour (bk. dipnotu 3) 64.

⁴⁰ Pelliot (bk. dipnotu 15) 348-349.

⁴¹ Bang- Rachmati (bk. dipnotu 4) 704.

⁴² Bang- Rachmati (bk. dipnotu 4) 32.

⁴³ Bang- Rachmati (bk. dipnotu 4) 705.

⁴⁴ Bang- Rachmati (bk. dipnotu 4) 33.

⁴⁵ Şçerbak (bk. dipnotu 5) 63.

⁴⁶ Stebleva (bk. dipnotu 20) 309.

⁴⁷ Çarmuhamedov (bk. dipnotu 6) 48 (Çeviri), 59 (Metin).

⁴⁸ Geng Shimin (bk. dipnotu 7) 36 (Metin), 41 (Çeviri).

Çevirisi ise şu şekildedir: “Ben, Gök Tanrı’ya ülkemi oğullarıma vermesini arz ettim.”

Ünlüsü eksik olan kelimelerin listesi *öt(ü)n-*’ü de içerecek şekilde genişletilmelidir.

Son olarak, OKD’de okunuşu ve anlamı hâlâ belirsiz olan birkaç kelime daha bulunduğunu belirtmek isterim. Başka bir yazımda destandaki ilk kelimenin yani *bolsungıl*’ın dil bilgisel yapısını açıklamaya çalışacağım.